

Kansrijke samenwerking van onderwijs, revalidatie en zorg

Een KLIN©-groep op school

Stijn Deckers

Alle kinderen die intensieve zorg of ondersteuning nodig hebben, verdienen onderwijs. Daarvoor bestaan en ontstaan veel verschillende onderwijszorginitiatieven. Over de combinatie van onderwijs en zorg zijn veel vragen. Toeleiding naar onderwijs en passend aanbod vraagt voor de meeste kinderen met een communicatief meervoudige beperking gespecialiseerde ondersteuning vanuit de zorg. Hoe kunnen deze ondersteuningsbehoeften zo goed mogelijk worden geïntegreerd in het dagelijkse onderwijsaanbod?

Een vraag waarop SO-school Lichtenbeek en Klimmendaal Revalidatiespecialisten een antwoord hebben gevonden. Dit in samenwerking met en gebaseerd op de werkwijze van Stichting

Samenwerking Lichtenbeek en Klimmendaal

SO-school Lichtenbeek te Arnhem, onderdeel van de Onderwijsspecialisten, biedt speciaal onderwijs aan kinderen met een lichamelijke, verstandelijke of meervoudige beperking en aan langdurig zieke kinderen van 4 tot en met 13 jaar. De school stemt het onderwijsaanbod zo veel mogelijk af op de wensen en behoeften van de kinderen om de totale ontwikkeling van elke leerling optimaal te stimuleren. En daarmee een goede basis te leggen voor het latere functioneren in de maatschappij.

Revalidatiecentrum Klimmendaal – eveneens in Arnhem – streeft in haar behandeling van kinderen en jongeren naar een zo groot mogelijke mate van zelfredzaamheid en zelfstandigheid.

In dit verband zijn revalidatiezorg, onderwijs en opvoeding nauw met elkaar verweven. Ook de rol van ouders is daarbij onderdeel van het revalidatieproces.

Milo: het KLIN©-scenario. Petra Roelofs, logopediste van Lichtenbeek nam het initiatief. Petra daarover: “De samenwerking is ontstaan vanuit de behoefte om ondersteunde communicatie (OC) breed in het gehele onderwijssysteem van Lichtenbeek te integreren. In januari 2021 is onder de naam De Walvissen de eerste KLIN©-klas van start gegaan. Alle kleutergroepen hebben een dierennaam. Een walvis is een heel communicatief dier met een eigen communicatiesysteem.”

HET KLIN©-SCENARIO

Het samenwerkingsproject wordt gecoördineerd door voormalig mytylschooldirecteur Theo Goossens, programmamanager KLIN© bij Stichting Milo. Goossens beschikt over ruime kennis van en ervaring met samenwerking tussen instellingen in onderwijs en zorg. “Er zijn ook op andere plaatsen in ons land goede ervaringen opgedaan met de opzet en werkwijze van KLIN©-groepen. De expliciete samenwerking tussen Lichtenbeek en Klimmendaal biedt kansen om elkaars expertise te versterken.” aldus de programmamanager.

Zeven kinderen, geselecteerd op communicatie- en leerbehoeften, worden intensief ondersteund bij hun ontwikkeling binnen een dagelijks programma waarin onderwijs, zorg en revalidatie zijn verweven. Onderwijs is leidend in de opzet en afstemming met het revalidatiecentrum is een voorwaarde. Mariëtte

van de Laar, teamleider bij Lichtenbeek, vult aan: “Er zijn veel mensen betrokken en het programma is intensiever dan een regulier schoolprogramma. Normaal zitten er gemiddeld 15 leerlingen in een klas. Maar juist door nu één jaar vol in te zetten op communicatie en de ontwikkeling van onze leerlingen te stimuleren, maakt het naar verwachting mogelijk om in de volgende jaren met minder individuele begeleiding onderwijs te kunnen volgen.”

Sleutelbegrip in het programma is interprofessionele samenwerking.

Er wordt gewerkt met Eén Kind, Eén Plan (EKEP). “De EKEP is de aorta van de samenwerking, daar komt alles samen en vanuit daar gaat het ook weer uit elkaar”, duidt Marnix de Leeuw, directeur van Lichtenbeek. “Gezamenlijk komen we met één plan voor het kind en voor iedereen is duidelijk aan welke doelen gewerkt wordt en wie betrokken is. Ouders hebben een belangrijke rol in het EKEP en beslissen mee op welke doelen in te zetten.”

HET KLIN©-PROGRAMMA

Kinderen Leren Initiatieven nemen in Communicatie (KLIN©) is een evidence-based, intensief behandelprogramma ontwikkeld binnen Stichting Milo met een sterke focus op het stimuleren van de communicatieontwikkeling en taalverwerving via de inzet van ondersteunde communicatie en ondersteunde geletterdheid (Van Balkom, 2018)¹. De aanleiding voor de ontwikkeling van KLIN© komt voort uit de behoeften binnen kinderdagcentra (KDC) om met kindspecifieke interventieprogramma's betere onderwijskansen en vooruitzichten te creëren voor meer kinderen met meervoudige beperkingen. De ondersteunende aanpak van communicatieve vaardigheden is vaak de enige manier en kans op een succesvolle toegang tot onderwijs voor deze leerlingen. Cindy Mus, revalidatiearts van Klimmendaal en betrokken bij het project, zegt ook: “Communicatie is de basis van leren leren. Communicatie stuwt andere ontwikkeldoelen.” Quirine, behandelcoördinator bij Stichting Milo, vult aan: “Communicatie is het fundament. Daar samen aan bouwen, de leerlingen

Het interprofessionele team van de Walvissen

- Jolanda van den Hout, leerkracht Lichtenbeek
- Lonneke Jansen, onderwijsassistent Lichtenbeek
- Lisette Degens en Jade Veenstra, zorg binnen onderwijs Driestroom
- Marije van Nistelrooy-Averink, gedragskundige Lichtenbeek
- Petra Roelofs, logopedist Lichtenbeek
- Marcia van den Hove, logopedist Klimmendaal
- Maaïke Blokland, GZ-psycholoog Klimmendaal
- Cindy Mus, revalidatiearts Klimmendaal
- Yvonne Heesakkers en Daniëlle Dehing, KLIN©-behandelaars Stichting Milo
- Silke van Logtestijn en Quirine Plaizier, behandelcoördinatoren Stichting Milo
- Inge Hanssen, fysiotherapeut Stichting Milo

* *Random individuele leerlingen zijn aanvullende therapeuten en behandelaars betrokken, m.n. vanuit Klimmendaal, waaronder fysiotherapie, ergotherapie en maatschappelijk werk.*

** *Ook ouders, verpleegkundigen en betrokken PGB-begeleiders maken onderdeel uit van het interprofessionele team*

ondersteunen in hun ontwikkeling, door dat fundament nu goed te leggen, maak je groei over langere tijd en in andere situaties mogelijk.”

ERVARINGEN MET HET PROGRAMMA

Binnen de Walvissen worden doelen van onderwijs, revalidatie en communicatie met elkaar vervlochten. Soms is dat een zoektocht, geeft Milo-behandelcoördinator Silke aan. “Het was even zoeken om onderwijsdoelen en OC-doelen samen te laten komen. Per onderwijsdoel bekijken we samen welke activiteiten hieraan te koppelen zijn en hoe daar dan weer communicatiedoelen aan kunnen worden gehangen. De activiteiten worden zodoende echt met elkaar verweven”.

1 van Balkom, H. (2018). *Kinderen Leren Initiatieven Nemen in communicatie (KLIN©): Toegang tot communicatie, taal en geletterdheid voor kinderen met meervoudige beperkingen*. Leuven/Den Haag: ACCO

Jolanda, leerkracht van Lichtenbeek, beaamt dat ze direct al veel meer OC in het onderwijsgerichte aanbod gebruikt. “En de leerlingen groeien daardoor zo snel, zij bereiken hun doelen veel sneller dan aan het begin van de klas gedacht op basis van het ontwikkelingsperspectief (OPP). Als je kijkt hoe snel de kinderen datgene wij aanbieden oppakken en ook zelf kunnen laten zien, daar ben ik enorm trots op.” Marcia, logopediste van Klimmendaal, is het daar absoluut mee eens: “Na enkele maanden de focus op communicatie zien we bij de leerlingen al groei in zelfstandigheid, autonomie en bij sommige kinderen ook een stukje zelfvertrouwen. Communicatie is zó’n belangrijke basis om alle ontwikkelingsgebieden te stimuleren, alle kinderen hebben op alle ontwikkelingsgebieden al een stapje gezet. Deze focus op communicatie nu vijf dagen in de week, in plaats van één of twee momentjes per week, ik werk nu in mijn grote droom.”

Bij alle leerlingen zien we duidelijke groei in hun communicatievaardigheden en taalontwikkeling, allen maken reeds na enkele maanden gebruik van een breed scala aan OC-vormen. Er wordt ook voor alle leerlingen actief gewerkt aan het creëren van overzicht en structuur, waarbij OC ook een belangrijke rol heeft in het visualiseren en verduidelijken. Zo krijgen zij overzicht op hun dag, en overzicht binnen activiteiten. De leerlingen laten hierdoor ook een verbetering zien in hun taakwerkhouding, ondanks dat dit bij de meeste kinderen als een mogelijke valkuil werd gezien vóór de start bij de Walvissen. De leerlingen zijn taakgericht en groeien ook in hun aandachtsfuncties.

“Wij proberen de leerlingen echt klaar te stomen voor de schoolvakantie, voor een passende overstap naar de volgende klas en zodat ze goed om kunnen gaan met het ondersteunende communicatiemiddel dat bij hen past”, zegt Jolanda. Een belangrijk verschil tussen de Walvissen en de andere (kleuter)klassen? “In vergelijking met de andere kleuterklassen hebben wij heel veel hoeken. We hebben een welkomsthoek, een huishoek, een bouwhoek, een ontdekhoek, een doe-hoek, een multimedia hoek, en we hebben een leeshoek. Elk kind heeft een ander dagprogramma, gekoppeld aan werken in de hoeken. Dat kunnen zo’n 6 tot 8 activiteiten per dag zijn. Wat collega’s van andere klassen ook heel erg opvalt, is dat er veel

communicatiemogelijkheden aanwezig zijn. Zo zijn er heel veel picto's aanwezig.”

De rol en betrokkenheid van ouders is groter dan binnen de andere klassen van Lichtenbeek. Meerdere keren per week krijgen ze een update met foto's en video's. Ouders worden ook actief betrokken in het implementeren van het OC-middel thuis. Dit gebeurt zowel tijdens huisbezoeken door behandelaars van Stichting Milo als tijdens (twee)maandelijks ouderavonden. Jolanda vult aan: “We vragen best veel van ouders, maar dat zie je ook echt terug in het resultaat. En ouders zie je ook echt van ‘Wauw kan mijn kind dat?!’ Die verwondering en die aha-belevens zijn geweldig!”

Na de zomervakantie stromen de kinderen door naar een andere klas. Vanuit Milo wordt dan nog zo'n drie maanden begeleiding gegeven aan de nieuwe leerkracht om de implementatie van OC door te trekken. Ook doordat Klimmendaal betrokken blijft, wordt de verdere ontwikkeling van de leerlingen geborgd.

EXTRA EFFECT OP SCHOOLNIVEAU

Een extra effect van het KLIN©-project is de uitstraling op de rest van de school. Leerkrachten komen regelmatig even langs en komen kijken hoe het in zijn werk gaat en hoe OC praktisch in te zetten is. De vorige leerkrachten van de leerlingen in de Walvissen volgen de ontwikkeling van de kinderen van kortbij. “Zij zien namelijk hoe de leerling groeit en dat prikkelt en stimuleert hen om daar weer een vervolg aan te geven. Met elkaar leren we, daar plukken we

echt de vruchten van”, aldus Marnix. Silke vult aan “Die korte lijntjes zijn ook erg belangrijk, de overgang van de leerling naar de volgende klas na het KLIN©-programma zal zo veel gemakkelijker verlopen. We gaan ook al in overleg met de leerkracht van volgend jaar, om te kijken of zij nu al zaken op kan pakken.” Petra speelt als logopediste op Lichtenbeek een belangrijke schakel tussen de KLIN©-klas en de rest van de school, om de opgebouwde kennis over OC verder te verspreiden naar andere klassen. Petra: “Mijn grootste doel is dat over enige tijd alle leerkrachten op school denken: “Oké, Ik ga deze les aanbieden, wat heb ik nodig voor ondersteunde communicatie? Wat heb ik nodig aan picto’s, aan gebaren? Hoe richt ik een spraakknop in en heb ik de themakaarten voor elkaar?”

ONTWIKKELING VAN EMANUEL

Binnen enkele maanden na zijn start in de Walvissen komt Emanuel al tot merkbare ontwikkeling van zijn communicatieve vaardigheden en zijn spraakvermogen. Alleen al het feit dat hij zelf nu enkele woorden kan zeggen, maakt dat Emanuel beter in zijn vel zit. Zijn ouders zien de positieve ontwikkeling ook thuis. “Hij heeft een sterke wil en wens om steeds meer mee te doen. Zo wil hij de laatste tijd ook zelf zijn boterhammen smeren. Ook kreeg hij laatst nieuwe schoenen, maar hij vond ze niet mooi. Aan zijn communicatie was duidelijk te merken dat hij ze niet wilde. Een teken dat hij steeds meer een eigen wil

krijgt en daarover communiceert. Wat vooral ook helpt in zijn communicatie zijn de taalactiviteitenkaarten, zoals een eetplacemat met bijbehorende pictogrammen.” Quirine vult aan: “Hij neemt veel gericht deel aan activiteiten, is taakgerichter, geeft duidelijk aan wat hij wel en niet wilt en vraagt ook veel meer om hulp.”

Geregeld vindt er contact plaats tussen ouders en medewerkers van de Walvissen om de werkwijze en het effect daarvan te bespreken. Emanuel kijkt zelf met zijn ouders de foto’s en videobeelden terug en leert daar zelf ook van. Ouders: “Hij herkent de videobeelden en waardeert die omdat hij daarmee ook thuis kan vertellen wat hij op school heeft meegemaakt.” Die uitwisseling is voor de ouders erg belangrijk. Ze zien dan ook dat Emanuel bij het zien van de beelden de ervaring herbeleeft en meer woorden gaat gebruiken.

Emanuel zet nu na enkele maanden al een combinatie van communicatievormen in, zijn spraak, pictogrammen, spraakknoppen, enkele gebaren en hij leert nu beginnend te communiceren met een spraakcomputer. Doordat zijn communicatieve vaardigheden snel ontwikkelen, verandert ook het beeld van zijn onderwijs- en ontwikkelperspectief geef Jolanda, leerkracht van de Walvissen aan: “Toen Emanuel in de klas kwam, was hij ingedeeld in leerroute 2. We zien nu dat hij heel leergierig en gemotiveerd is en veel

Emanuel

Vijf jaar geleden werd Emanuel, het eerste kindje van Kim en Matthias Jongbloed, geboren. Naast het Downsyndroom heeft Emanuel nog andere medische problemen. Bij de start op de Walvissen maakte hij zich vooral duidelijk door wat klanken en een paar gebaren (lief, klaar). Hij uitte zijn wensen vooral via frustratiegedrag. Signalen die door ouders en behandelaars werden geïnterpreteerd als een sterke behoefte om contact te leggen. Emanuel is een vrolijke en ondernemende jongen, die graag zelf bekijkt wat hij doet. Hij vindt alles met muziek leuk, speelt ook graag met water en kijkt graag tv. Vooral naar juf Roos. Hij haalt graag ‘kattenkwaad’ uit met zijn zusje.

Een fragment uit het dossier van Emanuel door Daniëlle Dehing

Emanuel heeft een erg goede dag gehad vandaag! Bij binnenkomst speelt hij op het muziekbord. Wanneer ik het stopliedje zing – om de overgang te maken en een nieuwe activiteit aan te kondigen - zet hij zelfstandig het muziekbord uit en gaat mee naar zijn plankastje. Hij zet zijn concrete verwijzer voor de kring op de goede plek, knap hoor!

Tijdens het fruitmoment hoor ik Emanuel meerdere keren zachtjes 'meer' zeggen wanneer hij nog een stukje banaan wil. Samen met Emanuel ga ik daarna afwassen. We gebruiken hierbij een script – een visualisatie van de volgorde van handelingen -, eerst de beker, dan de lepel en dan de vork. Vooral het water in de teil doen vindt Emanuel erg leuk. Op zijn OC-middel geeft Emanuel aan 'meer' ook geeft hij één keer zelfstandig aan 'meer water'. Dus een combinatie van woorden! Ik hoor hem ook één keer heel zachtjes 'water' zeggen. Wat goed, Emanuel!

dingen behoorlijk snel oppakt. Hij heeft snel door welke picto wat betekent en wijst ze ook al zelfstandig aan. Als hij zo blijft groeien, denk ik zelfs dat hij naar een hogere leerroute kan."

Het afsluitende woord is aan Marnix, directeur Lichtenbeek: "Er komen op Lichtenbeek steeds meer kinderen binnen met complexere leer- en ondersteuningsbehoeften. Met steeds meer vragen op het gebied van gedrag en communicatie. Het KLIN©-programma en daarin de samenwerking met Milo en Klimmendaal sluit perfect aan op onze behoefte vanuit school. Het kind echt centraal stellen en bouwen aan het fundament dat communicatie kan leggen, daar zetten wij op in. Als het bij ons kan, kan het op elke school, zolang je je maar openstelt voor innovatie en de samenwerking zoeken. Door een bundeling van expertises, brengen wij onze leerlingen verder."

Meer weten over KLIN©? Neem contact op met Theo Goossens, Programmamanager KLIN© 06 11203268 en theo.goossens@stichtingmilo.nl

